

Клапків М.С.,
кандидат економічних наук

СТРАХУВАННЯ КРЕДИТІВ ДОВІРИ

Це страхування не є типовим страхуванням кредиту, як і кредит довіри не є кредитом у загальноприйнятому значенні. Хоч, безумовно, основним конструктивним елементом кожного кредиту є довіра.

Ще Рудольф Гільфердінг зауважував, що на відміну від речово-суспільних відносин, що притаманні іншим економічним категоріям, передусім грошам, для кредиту характерно те, що поряд із речовими існують і особистісні відносини. Коли йдеться про останні, то мають на увазі довіру¹.

При вивченні механізму її страхування вдалося виявити взаємопереплетення страхових і кредитних відносин та їхній зв'язок не лише із фінансовими ресурсами, на яких будується банківський (фінансовий) кредит, не лише із товарно-матеріальними засобами, які є основою товарного кредиту, а й із морально-етичними цінностями ринкового суспільства. Тільки у цьому виді страхування безпосереднім предметом кредитних відносин стають не конкретні матеріальні цінності, як це здебільшого відбувається, а моральні — “довіра”, яка, безумовно, пов'язана із рухом матеріальних цінностей. У загальній групі видів страхування кредитів це страхування посідає належне місце².

Страхування кредиту довіри пропонує підприємцям захист від незадовільних фінансових наслідків, збитків, завданих власним персоналом, котрому, виходячи із характеру виконуваних ним службових обов'язків, необхідно цілком довіряти. Це страхування дає можливість уникати:

- зайвої турботи про матеріальні цінності шляхом видання особливих вказівок та інструкцій щодо їх використання;
- прямих збитків і втрат;
- необхідності щоразу вимагати доказів цілісності довірених у користування матеріальних цінностей.

Страховик відшкодовує страхувальнику майнові збитки, котрі йому завдані його довіреними особами в результаті вчинення ними недозволених дій. Подібну ситуацію може створювати комісійна операція, за якої комісіонер зобов'язується повернути комітентові все те, що він для нього отримав, зокрема, йдеться про ціну, за яку була продана річ, передана на комісію. У подібній ситуації перебуває агент, який діє від чийогось імені, отримуючи на його користь кошти чи інші цінності³.

¹ Гільфердінг Р. Финансовый капитал. — М.: Изд-во социально-экономической литературы. — 1959. — С. 243.

² Zocher Herbert. Kreditrisiko und Versicherung // Versicherungswirtschaft. — 1985. — № 4. — С. 290.

³ Kukielka Jacek. Ubezpieczenie transakcji kredytowych // Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych. — 1998. — № 10. — С. 34.

Отже, таке страхування, по суті, можна також вважати видом страхування відповідальності службових осіб. Зміст кредитних відносин у цьому разі полягає у видачі кредиту довіри, на підставі якого мовби здійснюється передача матеріальних цінностей іншій особі. Тільки у такому значенні кредит довіри набирає реального економічного змісту, оскільки саме поняття “довіра” є передусім елементом моралі, а не економіки. Таким чином, матеріальною субстанцією цього кредиту все ж виступає вартість матеріальних цінностей, котрі мовби передаються у користування, в кредит третім особам.

Колискою страхування кредиту довіри є Англія. Найперша згадка про початок проведення таких операцій на професійному рівні з'явилася 10 липня 1720 року, коли у лондонській газеті “Daily Post” було надруковано оголошення, в якому повідомлялося про надання гарантії на випадок прояву недобросовісності службовців. Однак лише через століття виник перший спеціалізований заклад із надання таких гарантії. У виданому ним проспекті повідомлялося про засноване гарантійне товариство “Guarantee Society of London”, яке мало за мету усунення дефектів чинної системи надання гарантії приватними гарантами. У 1840 році страхова компанія “Guarantee Society of London” продала перший поліс, умови якого носили характер страхової гарантії, оскільки компанія за відносно невисоку плату (10 % річних) гарантувала роботодавцям матеріальний захист на випадок збитків, завданих їм їхніми службовцями в результаті недобросовісного виконання покладених на них обов'язків⁴.

До цього часу таку гарантію забезпечувала звичайна готівкова застава в певному, домовленому обсязі. Товариство отримало підтримку у своїй діяльності із прийняттям у 1842 році парламентського Закону “Про судове регулювання позову, вчиненого проти гарантійного товариства, та про надання цьому товариству певних прав”. Завдяки цьому поле діяльності товариства поширилося на гарантії від недобросовісності (fidelity bonding) державних службовців. Вищі державні урядовці міністерства фінансів тепер були зобов'язані приймати страхові гарантійні поліси (bonds or policies of insurance) на працівників своїх служб замість приватних гарантії (private bonds) або особистих порук (personal suretyship), які вже стали неефективними.

Особливого розмаху цей вид страхування набув у США в період міграційного буму, що виник у середині та другій половині XIX століття. Роботодавці змушені були наймати на службу здебільшого невідомих їм працівників. Необхідні були гарантії, яких ніхто, крім страхових закладів, не міг надавати, що й сприяло утворенню нового виду страхування.

Сьогодні страхування довіри (“Fidelity insurance”) в США проводить більш як 200 страхових компаній.

В європейських країнах потреба в такій страховій послугі відчувалася не так гостро. Це пояснювалося відносною стабільністю міжлюдських стосунків

⁴ Lawrence Norman. Zasady prowadzenia działalności ubezpieczeniowej. — Warszawa: PIW. — 1992. — С. 41.

у Старому світі, існуванням певної громадської думки про ділові й моральні якості кожного із працюючих. Правда, згодом ситуація змінилася, зокрема у Німеччині та Австро-Угорщині вже наприкінці XIX століття у період так званого “грюндерства” — гарячкового заснування різних підприємств та пов’язаної з ним урбанізації суспільства, що є характерним для періоду промислового пожвавлення у кожній країні. До міст нахлинула велика кількість нових працівників, які пропонували себе для найму в умовах, у яких їх роботодавці змушені були виявляти до них певну довіру. Наскільки це питання було важливим для роботодавців, свідчить характер багаторазового обговорення депутатами галицького сейму протягом 1883—1888 років проекту закону про слуг. Проектом передбачалося, що слуга, серед багатьох обов’язків мав турбуватися про панське майно і охороняти його⁵. Однак не в усіх випадках можна було очікувати від найманих працівників виконання зазначених вимог. Тому і виникала потреба у страхуванні виявленої довіри.

Іншим стимулом для розвитку страхування кредиту довіри став навіть архаїчний метод справляння державних податків. Як відомо, ще у період середньовіччя виник звичай передачі “на довіру”, а правильніше “на відкуп” окремим особам права стягнення державних податків та інших фінансових повинностей. Цей метод широко застосовувався у багатьох країнах і, зокрема, в Австро-Угорщині та особливо у Галичині, де з ним неодноразово стикався Іван Франко, професійно цікавлячись фінансовими відносинами⁶. Він з обуренням описував здирицтво призначених податкових “екзекуторів”, які до податкових боржників застосовували не лише грубе насильство, а й невинувдане знущання і навіть вандалізм. Тому-то вже навіть бажання стати таким “фінансистом” Іван Франко висміяв як ганебне у поемі-казці “Лис Микита” словами хитрого і підступного Лиса — сина, який “Смертю зляканий страшною, навіть батька він ганьбою, не соромлячись, покрив”:

“Батько мій був горда штука.
А фінансова наука —
Був його любий фох.
Льстив царю, міняв все фарбу,
Щоб лиш стать міністром скарбу,
Він на се острився страх”⁷.

Оскільки, як видно, тодішній особовий склад податківців не заслуговував ні на шану, ні на довіру, органи державної адміністрації вимагали від претен-

⁵ Франко І. Новий закон про слуг / Зібрання творів у п’ятдесяти томах. Т. 44. Кн. 2. — К.: Наукова думка. — 1985. — С. 113—116.

⁶ Василюк О. Д. Розвиток фінансової науки в Україні / Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС. — 2000. — С. 50, 51; Кляпків М. С. Проблеми фінансів у творчості Івана Яковича Франка // Фінанси України. — 1996. — № 7. — С. 125—128.

⁷ Франко І. Лис Микита / Зібрання творів у п’ятдесяти томах. Т. 4. — К.: Наукова думка. — 1976. — С. 106.

дентів на посади податкових ексекторів значної грошової застави. Однак потрібних коштів вони, як правило, не мали, тому їх фінансову відповідальність перед державним казначейством у багатьох країнах страхували спеціально створені для цього страхові заклади⁸.

Також особливим видом страхування кредиту довіри можна вважати гарантійне страхування, яке мало місце в СРСР. Його умовами передбачалося відшкодування збитків, завданих підприємствам і організаціям касирами, працівниками складів та іншими матеріально відповідальними працівниками. До 1924 року це страхування здійснювалося артільми відповідальної праці (АВП). Ці артілі обслуговували банківську мережу, державні та кооперативні організації. Декретом РНК СРСР від 16 грудня 1924 року "Про державне гарантійне страхування" здійснювати операції з добровільного гарантійного страхування було доручено також Держстраху СРСР. Дещо згодом відбулося усунення АВП із страхового ринку шляхом їх ліквідації на основі постанови РНК РРФСР, прийнятої у квітні 1927 року, та постанови РНК УРСР, прийнятої у жовтні того ж року. Ставши таким чином монополістом, Держстрах СРСР із метою повнішого охоплення клієнтів уклав генеральні договори на гарантійне страхування з усіма всесоюзними організаціями (передусім із Держбанком та іншими банками, ощадними касами, синдикатами, акціонерними товариствами). У 1929 / 30 господарському році цим видом страхування були охоплені усі банківські заклади, підприємства промисловості, торгівлі й транспорту. Однак уже тоді почали проявлятися і факти недбалого ставлення до матеріальних цінностей, охоплених страховим захистом. У цих умовах збитки Держстраху зростали, а їхня регресна діяльність виявилася малоефективною. Тому постановою РНК СРСР від 22 липня 1930 року гарантійне страхування було припинене⁹.

Підстав для здійснення такого страхового захисту не меншає і тепер. Так, збитки, які тепер завдаються німецьким фірмам на ґрунті нечесного співробітництва — внаслідок "надмірного вияву довіри" роботодавцями, оцінюються щорічно у 1 млрд. марок. Ця сума майже дорівнює збиткам, які завдаються пожежами¹⁰. Сучасна зарубіжна страхова практика свідчить, що даний вид страхування, успішно розвиваючись протягом кількох сотень літ, підтвердив свою придатність і актуальність в усіх сферах людського життя і господарської діяльності. У фінансовій практиці США та багатьох країн Європейського союзу страхування збитків, отриманих від надміру виявленої довіри, досить часто називають "гарантією довіри" (fidelity bonds). Так цю операцію визначає, зокрема, Міжнародна асоціація із страхування кредитів (МАСК), а також ок-

⁸ *Kukielka Jacek. Ubezpieczenie kredytu. — Warszawa: Centrum Edukacji i Rozwoju Biznesu "OLYMPUS". — 1994. — С. 8.*

⁹ *Тагеев Г. М. Развитие государственного страхования в СССР. — М.: Финансы. — 1978. — С. 93—96.*

¹⁰ *Справочник по страхованию в промышленности / Пер. с нем. под ред. Н.А. Никологорского. — М.: ЮНИТИ Страховой полис. — 1994. — С. 121.*

ремі спеціалісти. Крім того, з огляду на новий, дещо трансформований зміст цей страховий продукт часто називають “гарантуванням від зневіри”.

Страховання кредиту довіри здійснюється здебільшого як загальне і охоплює усіх без винятку службовців і працівників. Таким чином, роботодавець уникає вимушеного неетичного експонування власного почуття недовіри щодо окремих працівників, навіть якщо вони на це заслуговують. Такий підхід не дає підстав для їх надмірної дискримінації з боку інших осіб. Отже, це страхування, крім того, що створює надійний фінансовий страховий захист, також здатне гуманізувати міжособові відносини у суспільстві, яке, швидко розшаровуючись тепер на різні майнові стани, створює небезпеку їхнього економічного та політичного протистояння.

Залежно від обраного обсягу страхового захисту страховики застосовують різні форми страхових полісів:

- індивідуальну, яка охоплює одну особу;
- групову, яка охоплює групу осіб. Вона може бути двох типів: із конкретним переліком осіб із записом їх за прізвищами та записом групи осіб без їхньої ідентифікації за прізвищами (можуть вказуватися лише посади та види виконуваних службових обов'язків);
- бланкову, яка вигідна тоді, коли перелік осіб досить значний¹¹.

Обманом страхувальника, нелояльним ставленням або занедбанням обов'язків із боку працівників вважаються лише такі їх дії, які призвели до виникнення майнових збитків у страхувальника, у результаті яких вони отримали матеріальні вигоди самі (крім визначених страхувальником сум матеріальної винагороди різного виду) або ж сприяли у цьому третім особам.

Страховик у певних випадках може відмовитися від виплати страхової суми, а саме: коли виявлені збитки є виключно наслідком результатів інвентаризації чи застосованої методики розрахунку прибутків і збитків; коли повідомлення від страхувальника про вчинені працівником зловмисні дії отримано вже після визначеного умовами договору терміну (здебільшого 6 місяців)¹². Крім того, страхова відповідальність не поширюється на тих осіб із складу працюючого персоналу, які формально є співвласниками страхувальника. Тобто, якщо вони володіють не менш як 5% акцій фірми.

Особливо важливим цей вид страхування кредиту довіри став для банків. Він вважається першорядним у комплексній системі страхового обслуговування банків, відомій як Bankers Blanket Bonds (BBB)¹³. Загальними умовами цього страхування передбачено захист активів банку, яким загрожують ризики злочинів. Цей поліс, крім інших ризиків, захищає банк від втрат, завданих

¹¹ Wildman P. Ubezpieczenia majątkowe. — Warszawa: Centrum Kształcenia System Zawodowej Edukacji Ubezpieczeniowej i Bankowej. — 1995. — С. 68.

¹² Bickelhaupt D. L., Magee J. H. General Insurance. — Homewood Illinois: Richard D. Irwin. — 1970. — С. 523.

¹³ Нэлмэн Уильям. Роль страхования в управлении рисками банков // Финансовые услуги. — 1997. — № 2. — С. 41.

внаслідок недобросовісного або зловмисного вчинку працівника банку¹⁴. Так, зокрема, найновішим, а разом і найпопулярнішим варіантом такого страхування є поліс NMA 2626, який називається Worldwide Bankers Polisy (WBP). Він забезпечує покриття втрат, які можуть виникнути у таких семи випадках:

- недобросовісності працівника;
- перевезення коштів;
- втрати коштів за місцем зберігання;
- фальшування чеків;
- фальшування цінних паперів;
- фальшування грошей;
- втрати обладнання офісів банків¹⁵.

За матеріалами страхового товариства Ллойда більшість збитків, які відшкодовуються на підставі страхового поліса ВВВ (близько 60%), своїм походженням усе ж “завдячують” недобросовісності персоналу. Саме тому умови страхування дають чітке визначення поняття “недобросовісній дії працівника”: “Це виняткові й безпосередні наслідки недобросовісних або обманних вчинків будь-якого працівника, незалежно від місця, який діє самостійно або у змові з іншими особами, здійснених ними з метою завдання збитків застрахованому чи з метою отримання цим працівником прибутків, які йому не належать”¹⁶. Отже, щоб отримати страхове відшкодування, застрахованому банку в першу чергу необхідно вказати на особу працівника або групу осіб, винних у завданій шкоді. Після цього треба вказати обсяг завданого збитку або неналежно отриманого працівником прибутку та довести існування причинно-наслідкового зв'язку між наслідком (збитками) та причиною (зловмисними діями працівника). Як видно, поліс NMA 2626 забезпечує банкам страховий захист від традиційних ризиків.

В останні роки особливим різновидом страхування довіри стало страхування від комп'ютерних зловживань. Воно захищає власників комп'ютерних систем від збитків, котрі завдаються їм в процесі застосування електронної обробки інформації шляхом зовнішнього вторгнення в комп'ютерну мережу з метою навмисного пошкодження носіїв інформації, зміни програм, внесення фіктивних рахунків із наступним зняттям та перерахуванням із них коштів з метою подальшого їх привласнення. Від негативних наслідків таких випадків захищає стандартний поліс LSW 238, який максимально враховує особливості визначення збитків, завданих через комп'ютерне обслуговування (зокрема, складність при встановленні місця виникнення збитку). Цей поліс містить одинадцять положень, які забезпечують досить широкий обсяг страхового за-

¹⁴ *Majsterek Marek*. Bankierska gwarancja ubezpieczeniowa (Bankers Blanket Bond) // Prawo, Ubezpieczenia, Reasekuracja. — 1998. — № 5. — С. 34–39; *Полякова Е.* Страхование финансовых учреждений // Финансовые услуги. — 1999. — № 3–4. — С. 67.

¹⁵ *Полякова Е.* Страхование финансовых учреждений // Финансовые услуги. — 1999. — № 5–6. — С. 62–65.

¹⁶ *Nowak Cezary*. Ochrona ubezpieczeniowa wybranych ryzyk bankowych // Wiadomości Ubezpieczeniowe. — 1999. — № 5, 6. — С. 72.

хисту. Правда, у зв'язку із розвитком надання фінансових послуг за посередництвом Інтернету, спеціалісти висловлюють побоювання щодо подальшого зростання злочинності з використанням комп'ютерної техніки.

Для українських установ, які широко користуються комп'ютерною інформацією, таке страхування є тим більш доречним, оскільки в українському кримінальному законодавстві, на думку юристів, відповідальність за "комп'ютерні злочини" є досить обмеженою і не чітко визначеною¹⁷. Спеціалісти вважають, що відсутність у банку полісу комплексного страхового захисту може розглядатися як суттєва перепона при вирішенні питання про надання їм деяких видів іноземних кредитів¹⁸. До цієї ж системи так званого банківського страхування можна також віднести страхування емітентів пластикових карток, яким постійно загрожує ризик їх фальшування¹⁹.

На думку страховиків, цей вид страхування може знайти застосування і на сучасному фондовому ринку. Правда, страхування як механізм надання гарантій дотримання прав на цінні папери із змістовного боку в сучасних умовах практично не може бути реалізованим. Реальним страховим полем вбачається інфраструктура фондового ринку, якій загрожують так звані інфраструктурні ризики. Такими ризиками, які можуть бути охоплені страхуванням, є:

- помилки та некоректні дії персоналу;
- нелояльність персоналу депозитарія, реєстратора, зберігальника, торгівця цінними товарами, біржі та учасників організаційно сформованого позабіржового ринку;
- електронно-комп'ютерні зловживання;
- втрата цінних паперів;
- здійснення перерахунків коштів на підставі фальшивих доручень²⁰.

Величина страхової відповідальності щодо страхування довіри встановлюється на підставі взаємного порозуміння між страховиком і страхувальником в індивідуальному порядку. У портфелях страховиків, які займаються страхуванням кредитів, ці договори посідають тепер одне із провідних місць.

¹⁷ Азаров Д. Порухення роботи автоматизованих систем — злочин у сфері комп'ютерної інформації // Право України. — 2000. — № 12. — С. 69—73.

¹⁸ Страхование и международные гарантии в инвестиционных проектах: сложности и перспективы // Зовнішня торгівля. — 1999. — № 3—4. — С. 153—156.

¹⁹ Urbaniak Maciej. Powiązania dwustronne // Gazeta Bankowa. — 25. 05. 1995. — С. 16; Нэлмэн Уильям. Страхование эмитентов пластиковых карточек // Финансовые услуги. — 1997. — № 2. — С. 44.

²⁰ Холомошичева Е. Я. Формирование системы гарантий для управления рисками на фондовом рынке Украины // Фондовый рынок. — 1999. — № 13. — С. 31—32.

Незалежній Україні — 10 років

ЗМІСТ

Про основні напрями бюджетної політики на 2002 рік	3
МІТЮКОВ І.О. Бюджетна реформа й основні напрями удосконалення бюджетної політики	16
ОПАРІН В.М. Фінанси — інституціональна структура суспільства	24
ЗЛУПКО С.М. Внесок українських економістів у розвиток теорії грошей, грошового обігу і фінансів	31
ЛАРІОНОВА Л.Д., ЗРАЗЮК З.О. Українська гривня: історія та сьогодення	50
ГАЙ-НИЖНИК П.П. Бюджет Української держави за гетьманату Павла Скоропадського	55
ЯЩОТА В.П. Удосконалення фінансової політики	60
ЯНУЛЬ І.Є. Бюджетний процес як фактор фінансової стабілізації	68
КОНДРАТЮК С.Я. Позабюджетні надходження медичних закладів держави	71
ЛИМОНОВА Л.О. Державні корпоративні права — основа управління економікою	84
РЕВУН В.І. Аналітика проблемності комерційних банків	88
ЛАПТЄВ С.М. Фінансове планування у банку	102
КУЗЬМІНСЬКИЙ В.З., ЛЮБУНЬ О.С. Використання технічного аналізу в умовах фондового ринку України	109
ЧИЛІЙ О.В. Обґрунтування норми дисконту в оцінці інвестиційних проектів	112
ТИМОФЕЄВ Ю.Є. Досвід залучення приватних інвестицій у житлове будівництво	117
КЛАПКІВ М.С. Страхування кредитів довіри	124
ЗАГОРОДНІЙ А.Г., ЄЛИСЄЄВ А.В. Податкове планування в системі фінансового менеджменту підприємництва	131
ВОРОНКОВА О.М. Контрольна й аналітична робота податкової служби України	135
УЗУНОВ В.М. Фінансові аспекти розвитку підприємництва в Україні	142
Звіти, повідомлення, новини	151

CONTENTS

On the guidelines of budgetary policy for 2002	3
MITYUKOV I.O. Budget reform and the basic directions in improving budgetary policy	16
OPARIN V.M. Finances — institutional structure of society	24

ZLUPKO S.M. Contribution of Ukrainian economists to the development of money and money circulation theory	31
LARIONOVA L.D., ZRAZJUK Z.O. The Ukrainian hryvnia: history and present day	50
HAI-NYZHNYK P.P. Budget of the Ukrainian state during Pavla Skoropadsky's hetmanate	55
YATSIUTA V.P. Improving the financial policy	60
YANUL I.Ye. The budgetary process as a factor of financial stabilization	68
KONDRATIUK S.Ya. Extra-budgetary incomings of the state's medical establishments	71
LYMONOVA L.O. The state corporative rights - the base of regulating the economy	84
REVUN V.I. Analytics of problems of the commercial banks	88
LAPTIEV S.M. Financial planning of the bank	102
KUZMINSKY V.Z., LIUBUN O.S. Using of technical analysis in conditions of Ukraine's stock market	109
CHYLIY O.V. Substantiation of the discount norm when assessing investment projects	112
TIMOFEJEV Ju. E. Experience of private investments drawing in dwelling construction	117
KLAPKIV M.S. The insuring of trust credits	124
ZAHORODNIY A.H., YELISEYEV A.V. Tax planning in the system of financial management of entrepreneurship	131
VORONKOVA O.M. Control and analytical work of Ukraine's tax service	135
UZUNOV V.M. Financial aspects for promoting entrepreneurship in Ukraine	142
Reports, information, news	151

Головний редактор О.Д. Василик

Редакційна колегія:

С.Буковинський, О.Василик, О.Верба, П.Германчук, А.Даниленко, М.Каленський, В.Кравченко, А.Максюта, І.Мітюков, С.Осадець, К.Павлюк, В.Падалка, В.Пархоменко, А.Поддєрьогін, Г.П'ятаченко, М.Романів, М.Савлук, І.Ткачук, В.Фелосов, С.Юрій, І.Якушик

Редакція:

Перший заступник головного редактора *О.Верба*
 Заступники головного редактора *К.Павлюк, Л.Скобля*
 Відповідальний секретар *Є.Литвиненко*
 Редактори відділів *Л.Ларіонова, В.Паламарчук, А.Поддєрьогін, Н.Цуканова*
 Літературний редактор *Т.Янковенко*
 Коректори *Р.Зарембоєвська, Л.Мірошниченко*
 Комп'ютерний набір *І.Федючек*
 Комп'ютерна верстка *І.Кірилічева*

Здано до друку 10.07.2001 р. Формат 70x108/16.

Папір офсетний №1. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 9,0. Друк. арк. 10,0.

"Фінанси України" — науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал
 Міністерства фінансів України. Видається українською мовою. Заснований у 1995 році.

Засновник і видавець: Міністерство фінансів України,
 державне підприємство "Редакція журналу "Фінанси України".

Свідоцтво КВ 1513 від 25.06.95 р.

Адреса редакції: 04119, м. Київ, вул. Дігтярівська, 38—44

Телефон 211-03-90. Телефон-факс 211-04-41

E-mail: oktan@fin-ukr.kiev.ua

Тираж 2500 прим. Зам. 0093.

Індекс 74580

Усі права захищені. Передрук і переклади дозволяються лише зі згоди автора та редакції.

Редакція не обов'язково поділяє думку автора і не відповідає за фактичні помилки,
 яких він припустився.

© "Фінанси України", 2001.

Друкарня ВПЦ "Літопис-XX"

Київ-151, Повітрофлотський пр., 56.